

довідкове електронне видання «Треccані» підкреслює те, що протягом розвитку межі освітнього періоду теорії Монтеcсорі розширились, включивши у себе вивчення новонародженої дитини, її спроби встановити контакт з довкіллям, розвиток моторики тощо. Виходячи за межі схоластичного поля, М. Монтеcсорі порушила соціальну проблему дитини, пригніченої силами та факторами шкідливого середовища й несвідомо ворожого дорослого [6].

Отже, вивчення та різнобічний аналіз багатогранної особистості М. Монтеcсорі на сторінках довідкових видань іноземними мовами є актуальним та важливим для об'ємнішого бачення й розуміння її педагогічних ідей, для збагачення знання про розроблену нею систему навчання, а також можливості подивитися на педагогічну спадщину М. Монтеcсорі під іншим кутом зору та пізнати нові грані її особистості.

Список використаних джерел

1. Maria Montessori (1870–1952). *Memoria Scolastica*. URL: <https://www.memoriascolastica.it/memoria-collettiva/illustrazioni/maria-montessori-1870-1952> (дата звернення: 11.10.2023).
2. Maria Montessori, médecin et pédagogue. *L'histoire par les femmes*. URL: <https://histoireparlesfemmes.com/2015/12/09/maria-montessori-medecin-et-pedagogue/> (дата звернення: 11.10.2023).
3. Montessori Education : Encyclopedia, Science News & Research Reviews. URL: <https://academic-accelerator.com/encyclopedia/montessori-education> (дата звернення: 11.10.2023).
4. Montessori Maria (1870–1952). *EuUNIVERSALIS.fr (Encyclopædia Universalis France)*. URL: <https://www.universalis.fr/encyclopédie/maria-montessori/> (дата звернення: 15.10.2023).
5. Montessori, Maria (1870–1952). *Encyclopedia.com*. URL: <https://www.encyclopedia.com/people/social-sciences-and-law/education-biographies/maria-montessori> (дата звернення: 12.10.2023).
6. Montessori, Maria. *Treccani*. URL: https://www.treccani.it/enciclopedia/maria-montessori_%28Enciclopedia-Italiana%29/ (дата звернення: 11.10.2023).

ОЛЕСЬ ГОНЧАР ЯК АДРЕСАТ ЛИСТІВ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Л. В. Сухомлинська, доктор філософії, науковий співробітник сектору сухомлиністики відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

У 2023 р. відділом джерелознавства та біографістики ДНПБ розпочато тему наукового дослідження «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України» у рамках якої сектор сухомлиністики розробляє підтему «Епістолярна спадщина Василя Сухомлинського як складник педагогічної біографіки». Її результатом має стати публікація науково-популярного довідника «Василь Сухомлинський і його кореспонденти: вибране листування з коментуванням».

Проаналізувавши розділ 1.3. «Епістолярії» біобібліографічного покажчика «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня

народження», у якому представлено бібліографічні описи оприлюднених епістоляріїв (52 позиції), можемо зробити висновок, що постать педагога, його творчі та особисті зв'язки з офіційними та громадськими діячами, науковцями, педагогами, письменниками, батьками, дітьми, які відбувалися переважно через листування, залишається малодослідженою [1, с. 146–150].

Виявлено, що одним із постійних кореспондентів В. Сухомлинського був О. Гончар – український письменник, літературний критик, політик, громадський діяч, автор «Прапороносців», «Тронки», «Людини і зброї» та забороненого на 20 років «Собору». Письменник, який отримав низку нагород та премій від «советів» проте водночас не погоджувався прославляти представників радянської влади, за що отримував листи із погрозами. Коли йому запропонували написати «так, як треба» роман про Українську повстанську армію, він відмовився: «Правду ви мені все одно не дасте написати, а неправду – не хочу!» [2].

Донині листування В. Сухомлинського та О. Гончара не було опубліковано. Побіжно, декількома цитатами їх епістолярне знайомство згадується у книзі дослідника творчої спадщини Гончара В. Ковалю «“Собор” і навколо собору» (1989) та статей Л. Журавської «Олесь Гончар про Василя Сухомлинського» в газеті «Освітянське слово» (1998) та журналі «Рідна школа» (1999). Зі спогадів українського науковця, психолога, журналіста, літератора і громадського діяча О. Губки, який був близько знайомий з В. Сухомлинським, дізнаємося, що Сухомлинського і Гончара «пов'язувала давня щира дружба, хоч за життя вони, на жаль, так і не зустрілися. Василь Олександрович заходив до письменника на квартиру, але той був від'їзді. А коли Олесь Гончар приїхав до Павлиша, Василя Олександровича вже не було серед живих» [3, с. 126].

Наразі ми нарахували сім листів та записок – три Сухомлинського і чотири Гончара, датовані 1968–1969 роками.

У листах до Гончара Сухомлинський високо оцінює твори письменника «Собор», «Сестра», наголошує, що цими творами зачитуються і вчителі і учні. Він просить автора надіслати примірник «Собору» для зберігання у шкільній бібліотеці у шафі з написом: «Зберігати вічно» (з листа від 13.10.68. *Архів сім'ї Сухомлинських*). І Гончар відгукується на це прохання, про що й пише у зворотному листі. Нині перше видання «Собору» із дарчим написом автора можна побачити в Педагогічно-меморіальному музеї В. О. Сухомлинського в Павлиші.

Кореспонденти обговорюють чимало питань, що хвилюють обох.

Сухомлинський у декількох листах пропонує Гончару сюжети для художніх творів, здебільшого про події Німецько-радянської війни (1941–1945): про героїзм і зрадництво, про жертвовність і обов'язок перед вітчизною. Уривки з такого листа ми оприлюднювали у рамках онлайн-проекту ДНПБ у мережі Фейсбук «В. Сухомлинський: офіційне листування (епістолярний екскурс)» [4].

Багато пише Сухомлинський про викладання української мови в школі, про «величезну відповідальність, яка накладається на нас історією, народом за

майбутнє нашої мови, літератури, культури» (з листа від 13.10.68. *Архів сім'ї Сухомлинських*).

Сухомлинський просить порадити, які твори українських письменників, зокрема й Гончара, можна порекомендувати для вивчення у школах Вірменії. У зворотному листі письменник називає свої: «Весна за Моравою», «Ілонка», «Сусіди», також пропонує твори О. Вишні та Ю. Яновського (з листа від 09.01.69. *Архів сім'ї Сухомлинських*).

Майже в усіх листах дописувачі висловлюють бажання зустрітися, познайомитися особисто, запрошують один одного у гості. Але ці плани так і не втілилися в життя. У 1970 р. Сухомлинського не стало, і Гончар приїхав до Павлиша через кілька днів після поховання проститися з педагогом.

Відтак листування В. Сухомлинського з О. Гончаром доводить, що епістолярії є потужним джерелом інформації про життя і творчість педагога, свідчать про його зв'язок з видатним сучасником – письменником Олесем Гончаром. Саме через епістолярії він постає як людина-гуманіст з великим почуттям відповідальності, любові до дітей і своєї справи, любові до України.

Список використаних джерел

1. Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження: біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; упоряд.: О. В. Сухомлинська, Л. Д. Березівська, Л. І. Страйгородська та ін.; наук. консультант О. В. Сухомлинська; наук. ред. Л. Д. Березівська; бібліогр. ред. Є. Ф. Демида. Вінниця: Твори, 2018. 395 с. URL: <http://surl.li/mcj1lh> (дата звернення: 15.10.2023).
2. 1918 – народився Олесь Гончар, письменник. *Український інститут національної пам'яті*: офіц. вебсайт. URL: <http://surl.li/ergca> (дата звернення: 15.10.2023).
3. Спогади про Сухомлинського / упоряд. С. П. Заволока. Київ: Рад. школа, 1990. 223 с.
4. Сухомлинський В. Лист до О. Гончара. *В. Сухомлинський: офіційне листування (епістолярний екскурс)*: онлайн-проект / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України. *Facebook*. URL: <http://surl.li/mblok> (дата звернення: 13.10.2023).

СПОГАДИ КОЛЕГ ЯНУША КОРЧАКА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ЙОГО БІОГРАФІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Н. О. Якобчук, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

Цінним джерелом дослідження біографії та педагогічної діяльності видатного польського педагога, письменника, лікаря Я. Корчака є спогади його вихованців та колег. Ці тексти наразі лише запроваджуються до наукового обігу. У 1981 і 1997 рр. вийшли друком книги О. Левіна «Wspomnienia o Januszu Korczaku» (перший том серії «Janusz Korczak. Źródła i Studia») та «Takim go zapamiętałem: Wspomnienia i refleksje o Januszu Korczaku» [1; 2]. У 2015 р. у США опубліковано працю М. Талмедж Шнайдер «Януш Корчак: скульптор дитячих душ», що містить спогади вихованців та вихователів варшавського сиротинця, яких авторці вдалося розшукати в Ізраїлі. У 2019 р. цю працю